

“MUALLIMOV FORUM” – DIJALOŠKA ARENA O STRATEŠKIM PITANJIMA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Zehra ALISPAHIĆ

UDK 070.482:28(497.6)"2008/2016"

DOI: <https://doi.org/10.26340/muallim.v21i82.1782>

SAŽETAK: Rad donosi detaljan uvid u osmogodišnju rubriku *Muallimov forum* koja je u kontinuitetu izlazila u periodu od 2008. do 2016. i tretirala trideset veoma važnih tema za strateško dinamiziranje rada Islamske zajednice ovih prostora ali i Bošnjaka u cjelini. Za *Forum* su pisali ugledni univerzitetski profesori, muftije, glavni imami, imami, vjeroučitelji i istaknuti stručnjaci iz prakse. Svaka ozbiljnija analiza procesa i pojava u Islamskoj zajednici ovih prostora pokazat će da je *Muallimov forum* i način na koji je on tretirao pojedine teme otvorio veoma ozbiljne procese u Islamskoj zajednici ovih prostora, odredio njezine prioritete u skladu sa temeljnom misijom i ohrabrio ulazak u te procese. Rezultate nekih od tih procesa već svjedočimo, posebice u organizacijskom segmentu rada Zajednice.

Ključne riječi: Islamska zajednica, kadrovska politika, imami, vjeroučitelji, mektebi, medrese, Ustav IZ, bosanski jezik, međureligijski dijalog

Jedna od rubrika časopisa *Novi Muallim* koja je imala posebno mjesto u dinamiziranju i aktualiziranju sadržaja te aktiviranju većeg broja autora i debatanata bila je *Muallimov forum*. Rubrika je pokrenuta u devetoj godini izlaska časopisa u proljeće, 29. marta 2008. godine od 33. broja. Iako je Redakcija *Novog Muallima* na čelu sa Dževadom Hodžićem konstantno pokretala nove rasprave i dijaloge iskazujući svoje nezadovoljstvo sa aktualnim stanjem u Zajednici i tako bila spremna na nove iskorake, ipak je za pokretanje ove rubrike jedan od povoda bio nenadano otkazivanje pretplate na *Novi Muallim* koje je došlo iz MIZ Travnik uz obrazloženje da sadržaj koji se nalazi na stranicama *Novog*

Muallima “ne nudi sadržaje od praktične koristi za imame” odnosno da je odveć težak za većinu imama i da ne nudi konkretne naputke za njihovo djelovanje u džematu.

Tako uz pokretanje *Muallimovog foruma* glavni urednik, Dževad Hodžić ističe da forum ima zadatak “otvarati i raspravljati ona pitanja koja su u vezi sa radom i djelovanjem organa i institucija Islamske zajednice unutar kojih bismo izoštravali naš samokritički odnos i kulturu dijaloga i kroz koja bismo tragali za prostorom u kojem bismo se intelektualno i etički, teorijski i praktično kretali prema odgovorima na ta pitanja.” Forum je prvotno bio zamišljen kao otvorena medijska, kritička i dijaloška arena u kojoj se u demokratskom duhu i

cijeneći pluralizam mišljenja raspravlja o svim važnim organizacijskim i strateškim pitanjima Islamske zajednice. U Forumu su pored autora uvodnih tekstova koji su najčešće bili istraživačke i analitičke orijentacije i polazna osnova za diskusiju, mogli učestvovati svi uposlenici Islamske zajednice, imami, vjeroučitelji ali i obični čitaoci koji su imali potrebu iznijeti svoj stav o nekom pitanju.

Prvobitna koncepcija *Muallimovog foruma* podrazumijevala je raspravu koja bi se odvijala u tri koncentrična kruga. U prvom krugu, za određena pitanja i teme Redakcija *Novog Muallima* trebala je pronaći dva uvodničara. Njihove uvodne poglede o određenom pitanju trebalo je dostaviti još četverici autora koji bi

se, u drugom krugu, a s obzirom na polazna stajališta iz uvodnih priloga (dvojice uvodničara) uključivali u raspravu sa svojim priložima. Ovih šest priloga, dva uvodna i četiri diskusije, objavljaljivali bi se u istom broju u rubrici *Muallimov forum*, a u narednom broju *Muallima*, u trećem krugu, objavljaljivali bi se relevantni prilozima, pogledi, diskusije, pitanja i odgovori i svih drugih zainteresiranih čitalaca *Muallima*, kao i ponovna *javljanja za riječ* uvodničara i sudionika rasprave. Ovakav zahtjevan ritam održao se u prvih nekoliko brojeva a onda su uslijedili *Muallimovi forumi* koji su u samo jednom broju obuhvatali različite stavove i poglede o određenoj temi kao i reakcije na neki od foruma koje su se javljale nekoliko brojeva iza objavljenog foruma. Vrijedno je spomenuti u ovom uvodnom dijelu da je *Muallimov forum* po utvrđenoj matrici u kontinuitetu izlazio od 33. do 61. broja. Od 62. do 65. broja rubriku *Muallimovog foruma* zamijenile su rubrike *Sagledavanje* i *Tema broja*. *Muallimov forum* je nastavljen i u brojevima od 65. do 68., nakon čega tu rubriku više nismo mogli čitati na stranicama *Novog Muallima*. Do 80. broja *Forum* je, uglavnom, zamijenjen rubrikama *Tema broja*, *Sagledavanje* i *Putokazi*.

Tokom osam godina (2008. do 2016.) u *Muallimovom forumu* je obrađeno trideset, za bosanskohercegovačko društvo i Islamsku zajednicu ovih prostora, izuzetno važnih tema a svoje stavove, argumentaciju i poglede na zadate teme ponudilo je više od stotinu autora među kojima je veliki broj univerzitetskih profesora, imama, vjeroučitelja i eksperata u različitim oblastima koje je tematizirao *Forum*. U *Forumu* se razgovaralo i debatiralo o veoma osjetljivim pitanjima i dilemama vezanim za svakodnevni imamsko-muallimski poziv, o normativno-pravnom statusu imama u Ustavu Islamske zajednice, o veoma osjetljivoj temi kadrovske politike u Islamskoj zajednici, o odgojno-obrazovnom sistemu i nužnosti reformskih procesa u njemu, o medijima i Islamskoj zajednici te o

potrebi osmišljene strategiji medijskog nastupa imama i drugih predstavnika Islamske zajednice u javnosti. *Forum* nije zaobilazio i temu uvijek aktualnih dešavanja u arapskom svijetu, znanstvene odgovornosti u modernom dobu kao što je veoma hrabro ostavio prostor muslimanskim intelektualcima i intelektualkama da se kritički osvrnu na poziciju žene muslimanke u Islamskoj zajednici. Mektepska i vjeronaučna nastava, pozicija i rezultati nastave arapskog jezika, Bosanski jezik i popis, teme su o kojima se, također, debatiralo na stranicama *Foruma*. *Forum* je bio prostor gdje je i aktualni reisu-l-ulema dr. Husein ef. Kavazović prezentirao svoje programske sadržaje a istaknuti imami i profesori mu postavljali veoma otvorena i konkretna pitanja vezana za lidersku poziciju u Islamskoj zajednici na koju je stupio 2012. godine. *Forum* je otvorio prostor za otvorene i kritičke osvrte bosanskohercegovačkih intelektualaca i uposlenika Islamske zajednice na sadržaj i koncepciju *Novog Muallima*.

Teme koje su prezentirane kroz *Forum* bile su: *Šta su to obrazovni, naučni/alimski sadržaji od praktične koristi za naše imame; Kadrovska politika Islamske zajednice; Radio Bir, Kritičko mišljenje; Naše rasprave; Odgovornost u znanstveno-tehnološkom dobu; Ramazanski program u elektronskim medijima; Sistem islamskog obrazovanja – muslimanska teologija u bh. društvu; Organizacija rada i kadrovska politika; Udruženje vjeroučitelja; Stanje i perspektive mekteba u odgojno-obrazovnom sistemu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini; Muslimansko školstvo; Arapsko proljeće; Vakufi; Pozicija žena u Islamskoj zajednici; Novi Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini; Intelektualni vakufi; Prioriteti u radu i djelovanju Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini; Bosanski takvim; Popis u Bosni i Hercegovini; Novi izazovi pred mektepskom nastavom u Bosni i Hercegovini; Kriza porodice; Događanja*

naroda i odjeci arapskog proljeća; Socijalna pravda u islamu; Planiranje razvoja visokog obrazovanja; Planiranje razvoja visokog obrazovanja i nauke u Islamskoj zajednici Bosne i Hercegovine; Arapski jezik u odgojno-obrazovnom sistemu IZ-e u Bosni i Hercegovine; Islamofobija; Islam i nasilje; Mekteb – misija i profesija; Bošnjaci i bosanski jezik; Međureligijski dijalog.

Urednici *Novog Muallima* u ovom vremenskom periodu bili su Dževad Hodžić, Meho Šljivo i Senada Tahirović.

Imami – slaba karika Islamske zajednice

I tako je *Muallimov forum* veoma ambiciozno i argumentirano počeo propitivati različite simptome i pokušavati dijagnosticirati različite fenomene našeg lokalnog ali i globalnog okruženja o kojima se neopravdano često i dugo šutjelo. Imajući uvidu važnost i kompleksnost imamskog poziva urednik Hodžić se u uvodnom tekstu prvog *Foruma* pita: *“Kako mi razumijevamo i određujemo imamski poziv danas? Kao tradicionalnu formu vjersko-uslužne djelatnosti ili kao vjersko, duhovno, odgojno-obrazovno, socijalno-karitativno, intelektualno-etičko predvodničko djelovanje u našoj Zajednici i u našim lokalnim zajednicama koje se ne nalaze u prošlosti nego u znanstveno-tehnološkoj, pluralnoj, tranzicijskoj i globalnoj stvarnosti naše savremenosti, zaoštreno opterećene društvenim, političkim, ekonomskim, ekološkim, moralnim i drugim šizofrenijama, katastrofama, opasnostima, sukobima i napetostima? Konačno, kako mi razumijevamo islam i kako mi razumijevamo (povijesni) svijet u kojem živimo? Je li njihovo razumijevanje međusobno uvjetovano?”*¹ U istom *Forumu* Vahid Fazlović ističe da je *“u misiji imama koncentrirana odgovornost cijele Islamske zajednice te da su najsigurniji put pozitivnih promjena u budućem djelovanju imama kvalitetne promjene u našem obrazovnom*

koncentrirana je odgovornost cijele Islamske zajednice, u Novi Muallim, br. 33. str. 90.

¹ Dževad Hodžić, *Od simptoma do dijagnoze*, u Novi Muallim, br. 33. str. 87.

² Vahid Fazlović, *U misiji imama*

sistemu.³ U veoma provokativnom i zanimljivom tekstu koji govori o redefiniciji uloge imama Mevludin Dizdarević konstatuje da “dobar dio imama ili ne čita dovoljno ili ne čita dovoljno ozbiljnu i široku literaturu koja bi im pomogla da se suoče sa izazovima savremenog društva” i podsjeća da riječ imam “znači biti ispred tj. barem za stopu biti ispred onih za koje pretpostavljamo da nas slijede.” Istovremeno Dizdarević podsjeća da su “imami slaba karika Islamske zajednice i nesumnjivo je da mnogi osjećaju frustraciju zbog nedovoljnog valoriziranja i vrednovanja njihovog rada unutar institucije. Smatraju da se stalno govori o reformi na način da se oni trebaju reformirati, dok su, na drugoj strani, u kreiranju reformskih procesa, samo nijemi posmatrači bez stvarne participacije.”⁴ U svom osvrtu na poziciju imama Ferid Dautović se pita da: “Ako imami ne mogu čitati Muallim i tekste svojih profesora, pitanje je šta su slušali na predavanjima i kako su ti imami završili medresu i fakultet.”⁵ Aljo Cikotić piše: “Imam je u poziciji domaćice koja ima zahtjevne goste sa različitim prohtjevima – neko voli slano, neko neslano, neko masno, neko nemasno, neko voli ljuto, a neko blago – tako da je uloga imama izuzetno odgovorna i teška u radu sa obrazovanim i neobrazovanim, dobronamjernim ili sitničavim džematlijama.”⁶ Nedžad Grabus u svojoj argumentaciji ističe: “Postoji ogroman raskorak između teorijski postavljenih koncepata i mogućnosti praktične i realne primjene tih postavki na terenu. U tom procesu često uopće ne postoji znanstveno praćenje onoga što se događa na terenu.”⁷ Mustafa Gobeljić poentirajući ovaj prvi Muallimov forum zaključuje: “Na kraju, riječ dvije o obrazovanju nas, imama. Mislim da na ovom planu nismo

dovoljno ozbiljni. Trebalo bi biti iza nas vrijeme dokoličarenja i beskorisnih sijela. Nije pravo pitanje šta (pojedini) imami čitaju, nego čitaju li išta.”

Kadrovska politika – najvažniji faktor uspješnog funkcioniranja svakog sistema

Novi Muallim je kroz Forum u broju 34., možda po prvi put otvoreno pokrenuo pitanje kadrovske politike kao najvažnijeg segmenta uspješnog funkcioniranja svakog sistema i obrazovnog sistema Islamske zajednice kao najvažnijeg segmenta islamskog djelovanja. Iznoseći impozantnu statistiku odgojno-obrazovnih institucija u okviru Islamske zajednice, autor uvodnog teksta ovog foruma Rifat Fetić ističe da postoje dva oprečna stava u javnosti. Jedan, koji podržava rast broja medresa i fakulteta u okviru Islamske zajednice koji omogućava velikom broju učenika i učenika školovanje u medresama što će sve skupa “poboljšati vjersko-odgojni profil pripadnika IZ-e koji će kasnije svoju karijeru nastaviti u različitim segmentima društva (prirodi, obrazovanju, zdravlju, državnoj upravi itd.). IZ opravdano može imati interes da se što više njenih pripadnika školuje u obrazovnim ustanovama IZ-e te da potom budu uključeni u sve tokove društvenog života. Istovremeno, iz velikog broja onih koji pohađaju islamske škole stvara se velika kadrovska osnova iz koje je moguće vršiti odabir kvalitetnih kadrova za potrebe IZ-e.” Mustafa Spahić, istovremeno ne podržava rast broja medresa i fakulteta zato što su formirane u izvanrednim, ratnim uvjetima te je ta činjenica uvjetovala neuređenost obrazovnog sistema u njegovoj formi i sadržaju. “Zaustavljen je prohod kadrova iz jedne regije u drugu unutar IZ-e. Imami

se više međusobno ne poznaju, jer žive, školuju se, odrastaju i rade na području svoje regije i nemaju osjećaj jedinstva i zajedništva Islamske zajednice. Osnivajući medrese u našim gradovima, mi se svjesno ili nesvjesno odričemo javnih srednjoškolskih ustanova i ovaj javni prostor prepuštamo drugima.”⁸ Uvodničar Fetić zaključujući uvodna razmatranja ističe da bi “Rijaset IZ-e trebao, na temelju informacija od VP službe i ureda muftija, definirati projektni zadatak: Kakav profil je potreban kad su u pitanju oni koji završe islamske škole da bi zadovoljili zahtjeve islamskoga djelovanja u savremenom dobu? Na temelju jasno postavljenog projektnog zadatka, moguće je uraditi program rada obrazovnih ustanova, e da bi one mogle proizvesti traženi proizvod.”⁹ Još te 2008. godine Sead Seljubac se u ovom forumu pitao: Postoji li osmišljena kadrovska politika u Islamskoj zajednici i da li je ono što nazivamo obrazovnim “sistemom” uistinu sistem, koji funkcionise u skladu sa značenjem tog pojma?¹⁰ Šefko Tinjak ovu važnu temu doživljava kao “našu Sirat Čupriju” i bilježi da “unutar naših obrazovnih institucija ne postoji želja za borbom kako dobiti kvalitetnog đaka, studenta, postdiplomca, da još od mekteba nemamo dosjee talentirane djece, da nemamo nijednog retka napisanog o prirodnoj sklonosti polaznika naših institucija prema određenim vjerskim disciplinama a kamoli prema društvenim, prirodnim znanostima, kako bismo kroz neke druge i drugačije institucije Islamske zajednice tu djecu upisivali na njima sklone univerzitete, njihovom intelektualno psihičkom usmjerenju primjerene grane nauke, a kamoli da ih poput nekih drugih vjerskih zajednica u našoj zemlji još tokom studija službeno pratimo i stipendiramo.”¹⁰ Osvrćući se na rad osam medresa u okviru IZ-e uz činjenicu da su one

³ Mevludin Dizdarević, *Redefinirati ulogu imama*, u Novi Muallim, br. 33. str. 94.

⁴ Ferid Dautović, *Koja je najslabija karika u Islamskoj zajednici?*, u Novi Muallim, br. 33. str. 96.

⁵ Aljo Cikotić, *Šta su to obrazovni, naučni/ulemanski sadržaji koji su od praktične*

koristi našim imamima, u Novi Muallim, br. 33. str. 92.

⁶ Nedžad Grabus, *Imamsko i akademsko tumačenje islama*, u Novi Muallim, br. 33. str. 88-89.

⁷ Mustafa Gobeljić, *Dobro je da nam se dogodio forum*, u Novi Muallim, br. 33. str. 99.

⁸ Mustafa Spahić, *Kadrovska politika i obrazovni sistem Islamske zajednice*, u Novi Muallim, br. 34. str. 94.

⁹ Sead Seljubac, *Sistem uvezan po vertikali – traži se*, u Novi Muallim, br. 34. str. 96.

¹⁰ Šefko Tinjak, *Sirat Čuprija*, u Novi Muallim, br. 34. str. 99.

kao vjerske škole vidljive i u evropskom kontekstu te da predstavljaju legitiman dio osnovnog i srednjeg obrazovanja Dženan Handžić svoj stav o kadrovskoj politici u IZ zaključuje riječima: "Nije pitanje treba li Bošnjacima osam medresa. Pitanje je treba li nam osam identičnih medresa, ili bi, u duhu uveliko promijenjene uloge medrese trebalo omogućiti izvjesnu slobodu svakoj medresi pojedinačno da svoj nastavni plan i program, u skladu sa određenim standardima, profilira za prirodne, društvene, islamske nauke, jezike... Za kandidate za upis u medresu više ne bi bio presudan geografski faktor, kao što je to danas uglavnom slučaj, nego bi se đaci kandidirali za upis u određenu medresu prije svega prema svojim individualnim sklonostima i sadržaju nastavnog plana i programa koji medresa nudi."¹¹ U narednom broju *Novog Muallima*, kao odgovor na iznijete stavove Foruma, Mustafa ef. Spahić iznoseći svoj stav bilježi: "da najbolje i najsposobnije medreselije odoše dalje, a najslabiji svršeni medresa usudom negativne kadrovske selekcije ostaju u Islamskoj zajednici. Neizbježno je pitanje da li je toliki broj medresa i njihovih svršenika ojačao ili oslabio kadrovsku strukturu i politiku Islamske zajednice? (...) Glupo je i skupo školovati profesionalne muslimane u medresama pune četiri godine samo da budu muslimani i da klanjaju. Šta ćemo sa ostalim muslimanima, koji ne idu u medrese i jesu li oni u startu života naspram poznavanja vjere neravnopravni, a svršeni naspram zaposlenja."¹²

Radio Bir – najefikasnije sredstvo za realizaciju misije islama

Podržavajući činjenicu pokretanja prvog elektronskog medija Islamske zajednice *Radija Bir* 10. januara 2008. godine i radost koja se javlja u

dušama vjerničke populacije, Forum u 35. broju *Novog Muallima* bilježi niz kritičkih tonova i sugestija vezanih za odnos osnivača ali i programsku shemu i kompetencije uposlenika. Istovremeno Forum pokušava osvijestiti i čitaoce i osnivače u kontekstu neizmjenjnih mogućnosti koje pruža radio kao medij na putu misije i prenošenja poruke vjere. Kao takav on je "po svom poslanju jedno od najefikasnijih sredstava za realizaciju misije Islamske zajednice, a po programskoj orijentaciji vrlo zahtjevna stanica."¹³ "Način na koji su Islamska zajednica u cjelini i svi njeni organi, a posebno Rijaset i Sabor osnovali i pokrenuli ovu instituciju, kao i način na koji se odnosimo prema Radiju BIR govori mnogo o nama. Govori da ne znamo šta je to radio, kakva je to institucija, kakav je to medij, koje mogućnosti pruža, šta zahtijeva u finansijskom, organizacijskom, kadrovskom i konceptualnom pogledu..."¹⁴ Jer nema sumnje "Danas je u Sarajevu prevaziđena svaka rasprava pro et contra Radija BIR. Za Radio BIR svakako, ali za najbolji, najprofesionalniji i najčujniji, najmuzikalniji, najslušaniji, najkorektniji i najljepši Radio BIR treba glasati svaki musliman, Bošnjak, Bosanac, rijasetovac, saborac, i sve njihove ženske inačice koje im pripadaju."¹⁵

Kritički deficit u Islamskoj zajednici

U nastojanju da naši tekstovi, novine, knjige, izdavačka djelatnost i produkcija u najširem smislu dobiju jednu životnu notu, Forum u 36. broju *Novog Muallima* tematizira pitanje naše islamske misli i kritičkog mišljenja. "Mišljenje i nije mišljenje ako nije kritičko...znanje se pokreće pitanjem", konstatira Dževad Hodžić u uvodnom tekstu dodajući "naša islamska misao je predstavljaka, ona bez

oslonca u našem vlastitom životnom svijetu, lebdeći između neba i zemlje, nastoji iznijeti na vidjelo šta je islam u svojoj nepokrenutosti i u svom vječnom sjaju."¹⁶ "Položaj kritike u jednom društvu zavisi od vrijednosnog sistema određenog društva. Zapravo, odsustvo kritike jeste uzrok, a ne posljedica: gdje nema kritike, tamo je totalitarizam... Svako ima pravo da iskaže svoje mišljenje i svoju kritiku, a da zbog toga ne snosi posljedice",¹⁷ piše Samedin Kadić u svom osvrtu na ovu temu. Isti autor se pita u kakvim relacijama stoje muslimani i kritika i koje vrijednosti islam promiče: slobodu, neslobodu, bezuvjetnu poslušnost, nekomformizam i nije li kritički deficit, koji je u Islamskoj zajednici evidentan, mje-ra naše unutarnje neslobode. Tražeći odgovore na ove konstatacije Muhamed Jusić zapaža da "zbog izolacije pod kojom su se pola stoljeća nalazili, bosanski muslimani kao zajednica nisu uspjeli razviti neku vrstu imuniteta na ideološku interpretaciju islama, ali ni formirati jasan stav prema pluralizmu unutar islamske misli."¹⁸ Konstatirajući da većina savremenih institucija zahtijeva od svojih članova potpunu lojalnost, tako da se mišljenje pojedinca teško oslobađa iz okova institucionalne poslušnosti, Meho Šljivo ističe da se kritičko mišljenje muslimanskih intelektualaca, muderrisa, novinara, imama, uglavnom pojavljuje u kontekstu kadrovske promjena i predizbornih kampanja. "U interesu je Islamske zajednice da sama u svojim medijima potiče i pokreće teme i pitanja koja iziskuju kritička suočavanja o svom relevantnim pitanjima svog institucionalnog djelovanja(...)Kvalitet našeg kritičkog mišljenja u Islamskoj zajednici uvjetovan je mnogim faktorima. Paradoksalno je govoriti o kritičkom mišljenju u Islamskoj zajednici odvojeno od problema koji se tiču planskog

¹¹ Dženan Handžić, "Institucionalna briga", u Novi Muallim, br. 34. str. 102.

¹² Mustafa Spahić, *Obrazovanje, školstvo, nauka i civilizacija*, u Novi Muallim, br. 35. str. 140 – 150.

¹³ Remzija Pitić, *Radio "Bir"*, u Novi Muallim, br. 35. str. 132.

¹⁴ Dževad Hodžić, *Radio islamske zajednice*, u Novi Muallim, br. 35. str. 130.

¹⁵ Fahira Fejzić-Čengiđ, *Muslimani i mediji*, u Novi Muallim, br. 35. str. 135.

¹⁶ Dževad Hodžić, *O našoj islamskoj misli*

i kritičkom mišljenju, u Novi Muallim, br. 36. str. 4.

¹⁷ Samedin Kadić, *Muslimani i kritika*, u Novi Muallim, br. 36. str. 7.

¹⁸ Muhamed Jusić, *Izazov nove "Islamske osjećajnosti" i Islamska zajednica u BiH*, u Novi Muallim, br. 36. str. 12.

*i strategijskog djelovanja Islamske zajednice na obrazovnom, izdavačkom i medijskom planu.*¹⁹

U 37. broju, kao jednu vrstu odgovora na potrebu kritičkog mišljenja, Forum tematizira pitanje naših rasprava u medijima kako u okviru Islamske zajednice tako i u drugim medijima. Konstatirajući da naša vjerska glasila pristaju objaviti sadržaje pogrđnog karaktera, makar bili i "umotani" u pristojnu formu, Samir Beglerović se pita kako se "uopće može nazvati znanstvenim rad koji obiluje uvredama, izrugivanjem ličnosti neistomišljenika, čak i psovkama "zao-djevenim" u izraze koji se nameću kao prihvatljivi savremenom vjerniku."²⁰ Dajući svoj doprinos ovoj temi Mustafa Sušić ističe da hutbu "jednom zasvagda treba osloboditi dnevne politike, jer za tretiranje dnevne politike sa mimblera nema nikakvog opravdanja".²¹

Izostanak ethosa u političkom djelovanju

Forum u 38. broju daje osvrt na životni put i djelo Hansa Kunga i projekt Svjetski ethos utemeljen na daleko poznatoj maksimi da "Nema mira među narodima, bez mira među religijama, nema dijaloga među religijama bez uzajamnog izučavanja među religijama". Osvrćući se na ključne intencije Kingovog projekta Hilmo Neimarlija i Dževad Hodžić posebno skreću pažnju na programsku koncepciju koja je formulirana na sljedeći način: "Globalizacija gospodarstva i tehnologije zahtijeva globalno upravljanje globalnom politikom. Ali i globalno gospodarstvo, tehnologija i politika trebaju utemeljenje u globalnom ethosu. Svjetska politika i svjetsko gospodarstvo zahtijevaju svjetski

ethos." Kao i King učesnici ovoga *Foruma* na poseban način ističu strategiju po kojoj u prvi plan mora doći opće, zajedničko dobro, prema kojoj se izbor mora poduzeti kolektivno, i na globalnom, međunarodnom političkom planu. Osvrćući se na odnos moći i ethosa u savremenoj politici na primjeru "Svjetskog ethosa", Samedin Kadić ističe da prema mišljenju Kinga moderna politička paradigma u centar političkog djelovanja stavlja interese i borbu za moć. Rezultat toga je potpuni izostanak ethosa u političkom djelovanju. Zato je prema Kingu nužno instalirati novu politički paradigmu u kojoj univerzalna moralna pravila neće biti diskreditirana.²² Kao poseban dodatak ovom Forumu je i osvrt na knjigu Dževada Hodžića *Odgovornost u znanstveno-tehnološkom dobu* kao prvom djelu na bosanskom jeziku koje sistematično i kompetentno razmatra pitanje odgovornosti u okolnostima znanstveno-tehnološkog uređivanja životnog svijeta i oblikovanja svakodnevnog mišljenja, ponašanja i djelovanja. Svoje stavove o ovoj knjizi kroz Forum iznijeli su profesori Sulejman Bosto, Hilmo Neimarlija, Mile Babić te Rifat Fetić i Samedin Kadić.

Medijska pismenost u prezentiranju vjerskih sadržaja

Na tragu Foruma posvećenog prvom elektronskom mediju Islamske zajednice, u 39. broju *Novog Muallima* analizira način na koji elektronski mediji u Bosni i Hercegovini prezentiraju i realiziraju ramazanski program u vremenu nakon agresije. Ističući diskontinuitet u prezentiranju vjerskih sadržaja u bh. medijima Zehra Alispahić naglašava "nužnost

*ozbiljnije suradnje između medija i kompetentnih službi Rijasetu IZ u BiH kako bi se prezentiranju ramazanskog programa osigurao profesionalniji pristup i bolji efekat kod publike.*²³ Ismet Bećar u svome osvrtu potencira afirmaciju medijske pismenosti i jačanje medijskih kapaciteta kako se religijski i ramazanski program ne bi pretvorili u religijski folklor.²⁴ Muhamed Jusić sugerira da u odsustvu inicijative države da počne raditi na polju medijske pismenosti njenih građana, IZ zbog osjetljivosti medijskog imidža imama i neophodnosti korištenja medija i novih komunikacijskih tehnologija u uspješnom obnašanju imamske misije u XXI stoljeću, naročito sa mladima, treba napraviti prve korake kroz uvođenje principa medijske pismenosti u svoj obrazovni proces.²⁵ Mevludin Dizdarević je aktualizirao važnost povratka dostojanstva vjerskom govoru osobito sa pozicije specifičnosti "hutbanskog diskursa" i znanja koje se sa tog časnog mjesta nudi.²⁶ Sa pozicije struke, Fahira Fejzić-Čengić konstatira da ne postoji vjersko novinarstvo odvojeno od novinarstva "ali je moguće govoriti o profesionalnom ili neprofesionalnom novinarstvu te da se u tom smislu doza i jednog i drugog susreće svuda pa i kada je riječ o vjerskom novinarstvu."²⁷ Iz ugla novinara Adnan Rondić pokušava ukazati na osnovne značajke pozicije islama u elektronskim mediji u BiH kroz specijalizirane emisije vjerskog karaktera. Pri tome dolazi do zaključka da pristup suštinskim islamskim porukama, sve više postaje formalan, kao što formalizam u načinu predstavljanja islama postaje "mainstream".²⁸ Uz ovaj forum Azra Hadžić je uradila zanimljiv prikaz islama u zapadnim mediji sa posebnim akcentom na sadržaje na internetu.

¹⁹ Meho Šljivo, *Kritičko mišljenje u Islamskoj zajednici u znaku kampanje i diskontinuiteta*, u Novi Muallim, br. 36. str. 15-17.

²⁰ Beglerović Samir, *Naše rasprave*, u Novi Muallim, br. 37. str. 4.

²¹ Mustafa Sušić, *O čemu ne govorimo u našim hutbama*, u Novi Muallim, br. 37. str. 10.

²² Samedin Kadić, *Svjetski ethos i kroćenje*

moći, u Novi Muallim, br. 38. str. 41.

²³ Zehra Alispahić, *Ramazanskom programu vratiti njegovu dubovnost*, u Novi Muallim, br. 39. str. 14.

²⁴ Ismet Bećar, *Religijski folklor*, u Novi Muallim, br. 39. str. 19.

²⁵ Muhamed Jusić, *Medijska pismenost imama*, u Novi Muallim, br. 39. str. 23.

²⁶ Mevludin Dizdarević, *Vratiti dostojanstvo*

vjerskom govoru, u Novi Muallim, br. 39. str. 27.

²⁷ Fahira Fejzić-Čengić, *Postoji li vjersko-religijsko novinarstvo?* u Novi Muallim, br. 39. str. 33.

²⁸ Adnana Rondić, *Islamski vjerski program u bosansko-hercegovačkim elektronskim mediji: forma vs. Suština*, u Novi Muallim, br. 39. str. 38.

Da li postoji hiperprodukcija kadrova u Islamskoj zajednici?

Kao osvrt na *Forum* iz 34. broja *Forum* 40. broja iznova aktualizira pitanje školovanja i planiranja kadrova u visokim školskim ustanovama Islamske zajednice i pokušava realno sagledati i procijeniti mogućnost njihovog adekvatnog zapošljavanja. O tome da li postoji hiperprodukcija kadrova u Islamskoj zajednici preko toga da unutar postojećeg obrazovnog sistema postoje uočljive slabosti te da pojedine odgojno-obrazovne institucije rade na različitim mezhebskim osnovama preko planiranja upisne politike, svoja gledišta iznijeli su Enes Karić, Džemaludin Latić, Muharem Omerdić a *Muallimovo* istraživanje o temi *Visoko-obrazovne ustanove IZ i planiranje kadrova za potrebe IZ* priredili su Meho Šljivo, Rifat Fetić i Senada Tahirović. U okviru ove teme Senada Tahirović je napisala tekst o *Muslimanskoj teologinji u bh. društvu – pozicija i uloga*²⁹ – s obzirom na stečeno obrazovanje, njihov radni angažman i zanemariv broj žena na značajnim pozicijama unutar Islamske zajednice.

I 41. *Forum* nastavlja iznositi stavove o stanju i perspektivama u oblasti visokog obrazovanja i kadrovske politike u Islamskoj zajednici te o realnoj slici onoga što se naziva tržištem rada. Svoje stavove su iznijeli Rešid Hafizović, Mustafa Spahić, Ferid Dautović i Amir Karić. Govoreći o jezgrovitom, sržnom i suštinskom znanju, Rešid Hafizović ističe da smo *“vlastito duhovno samonarastanje u spoznaji odbacili i zamijenili ga za pasivno imitiranje tovljenje i nekretno usvajanje mrtvog znanja minulih vijekova poput intelektualnih strvinara.”*³⁰ Nastavljajući svoj aktivni angažman u *Forumu* Mustafa Spahić je istakao da *“U životu bilo koje organizirane zajednice srce i duša politike je kadrovska politika (...) poslovi*

*i funkcije u zajednice se moraju povjeravati, poštenim, sposobnim, stručnim, školovanim, uglednim i vjerodostojnim kadrovima.”*³¹ Govoreći o realnim poteškoćama u planiranju ljudskih resursa u službi imameta te o demotivirajućim faktorima kod dobivanja posla, Amir Karić je istakao da *“preporuke koje se zasnivaju na rezultatima se ne uzimaju u obzir a presudnu ulogu dobijaju najčešće mogućnost šarmiranja i milozvučnost glasa.”*³²

Islamska zajednica i vjeroučitelji bi morali biti u partnerskom odnosu

Imajući uvidu značaj predmeta vjeronauke u osnovnim i srednjim školama ali istovremeno i nedefinisan odnos između Islamske zajednice i škole gdje vjeroučitelji realiziraju svoje aktivnosti *Forum* u 42. broju iznosi različite stavove u pogledu udruživanja vjeroučitelja islamske vjeronauke. Svoje stavove su zabilježili Nezir Halilović, Samir Đedić, Zijad Okanović, Bekir Šabić i Emir Džambegović. Suština problema jasno je iznijeta i kroz tekst Zijada Okanovića da vjeroučitelja nema u Ustavu IZ te da imajući uvidu da na terenu vlada jedno opće šarenilo *“Islamska zajednica bi trebala uspostaviti partnerski odnos sa vjeroučiteljima i nadležnim ministarstvima obrazovanja (...) Islamska zajednica bi u organiziranim vjeroučiteljima imala partnera od kojeg bi primala impulse i informacije kako bi mogla pružiti kvalitetan servis vjeroučiteljima, jer su oni izvršioici onoga što Islamska zajednica osmišljava kroz nastavne planove i programe i udžbenike.”*³³

Nužnosti povezivanja vjeronauke i mektepske pouke

Forum 43. broja tretira brojne mektepske teme i dileme o kojima su pisali Samir Beglerović, Edina

Kos-Burić, Fikret Pašanović, Sulejman Kurtanović i Elvedin Klisura. Iznoseći svoje stavove o perspektivama mektepske nastave Samir Beglerović poziva na nužnu reformu ukupnog odgojno-obrazovnog rada svih institucija islamskog obrazovanja u BiH te o nužnosti povezivanja vjeronauke i mektepske pouke.³⁴ Pišući o upotrebi multimedijalnih sredstava u mektebskoj nastavi Fikret Pašanović ističe da ih *“ne treba uvoditi u mekteb samo radi toga da se bude u trendu, već da bi se njihovom primjenom postigli određeni rezultati (...) i da mekteb mora imati tehničke preduvjete za korištenje multimedijalnih sadržaja i metoda u nastavi.”*³⁵

Forum 44 broja bio je u znaku velikog jubileja – 100 godina od pokretanja prvog broja časopisa *Muallim*. *Muallim* je kroz svoje različite faze zadržao prepoznatljivu koncepciju i identitet ali bio je i ostao časopis za odgoj i obrazovanje i medij zapaženog intelektualnog usmjerenja koji se naučno utemeljeno i kritički otvoreno bavio vjerskim i kulturnim temama ali i pitanjima od šireg društvenog interesa. U povodu ovog velikog jubileja u *Forumu* su pisali Enes Karić, Avdija Hasanović i Mevludin Dizdarević.

Imami sa istim kvalifikacijama nisu isto plaćeni!

U 45. broju *Forum* otvara pitanje ustavne pozicije i položaja imama u Islamskoj zajednici. *Forum* postavlja pitanje omogućava li Ustav IZ i drugi pravni akti koji određuju obaveze i prava imama funkcionalno djelovanje imama u obavljanju njihovih redovnih i vanrednih dužnosti. Od načina na koji se na nivou medžlisa realiziraju ustavne i druge pravne odredbe koje se odnose na imame uveliko ovisi stupanj posvećenost imama poslovanjima i

o udruživanju vjeroučitelja na nivou BiH, u Novi Muallim, br. 42. str. 15-19.

³⁴ Samir Beglerović, *O perspektivi mektepske nastave*, u Novi Muallim, br. 43. str. 4-6.

³⁵ Fikret Pašanović, *Upotreba multimedijalnih sredstava u izvođenju mektepske nastave*, u Novi Muallim, br. 43. str. 15.

²⁹ Senada Tahirović, *Muslimanska teologinja u bh. društvu – pozicija i uloga*, u Novi Muallim, br. 40. str. 26.

³⁰ Rešid Hafizović, *Labuđi pjev islamskom obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, u Novi Muallim, br. 41. str. 6.

³¹ Mustafa Spahić, *Organizacija rada i*

kadrovska politika Islamske zajednice, u Novi Muallim, br. 41. str. 10-11.

³² Amir Karić, *Prilog raspravi o planiranju ljudskih resursa u službi imameta*, u Novi Muallim, br. 41. str. 20

³³ Zijad Okanović, *Iskustva i rezultati Udruženja vjeroučitelja Kantona Sarajevo i stav*

misiji koju obavljaju. Tekstovi Mensura Karadžića i Muhameda Salkića predstavljaju svojevrsni uvod i govore o normativno-pravnom prikazu statusa imama u strukturi Islamske zajednice te o radno-pravnom položaju imama u Islamskoj zajednici a sa pozicije imama svoje stavove iznose Mustafa Gobeljić i Husein Hodžić. Podsjećajući da je Medžlis taj organ sa kojim imam zaključuje ugovor o radu, u kontekstu radno-pravnog statusa imama, Mustafa Gobeljić ističe da “ovdje počinju mnoge nevolje”. *“Ljudi u istoj firmi, sa istim kvalifikacijama i za isti posao nisu podjednako plaćeni. Razumije se da iste uvjete (pogodnosti, stimulacije) ne mogu pružiti medžlisi Modriča, Bratunac, Rogatica kao što mogu Sarajevo, Tuzla ili Brčko. I ne bi bio problem da se naknade u ovom slučaju razlikuju za nekoliko procenata, nevolja je što se ta razlika kreće u rasponu od 50 do 100%.”*³⁶

Arapsko proljeće ka “demokratiji sa islamskim likom”

Forum 46. broja *Novog Muallima* ostaje kao jasni svjedok o tome kako se na dešavanja u arapskom svijetu koja ostaju upamćena kao “Arapsko proljeće” gledalo iz bosansko-hercegovačke perspektive i kakva su očekivanja od te arapske revolucije imali bh. intelektualci i ulema. Ovaj forum je, zbog aktualnosti teme i velikog interesovanja, u cijelosti zabilježen Forum o temi “Šta se zbiva u arapskom svijetu”, koji je održan u Bošnjačkom institutu 28. marta 2011. godine. Uvodničar u Forumu bio je Dževad Hodžić a svoje stavove su iznosili Nusret Čančar, Hajrudin Somun i Fikret Karčić. Jedna od konstatacija sa ovog foruma bila je da je arapski svijet spreman na promjene i za uspostavljanje nekog novog sistema vlasti, neke nove demokratije, pluralizma i ljudskih sloboda ali ne

obavezno zapadnog tipa. To bi trebala biti neka vrsta “demokratije sa islamskim likom.” Promjene u arapskom svijetu, prema mišljenju učesnika *Forum*a, imaju ne samo globalne razmjere nego, vjerovatno, i svjetsko-povijesne učinke.

Upotrijebiti sva pravna i politička sredstva za povratak vakufske imovine

Forum 47. broja aktualizira pitanje upravljanja vakufima te zaštitu i promociju ove veoma važne islamske institucije. Na tom putu stručno i odgovorno izučavanje vakufa u okviru islamskih obrazovnih programa od izuzetne je važnosti i moralo bi biti prilagođeno savremenim standardima i izazovima naše svakodnevnice. Povodom petnaest godina rada Vakufske direkcije Islamske zajednice održan je stručni simpozij o vakufima a radovi učesnika ovoga simpozija su objavljeni u *Forumu*. Zanimljiva zapažanja u ovom *Forumu* iznijeli su Senaid Zaimović, Enes Durmišević, Fikret Karčić i Fahira Fejzić-Čengić. Ohrabrujuće su riječi hahiza Senaida Zaimovića, direktora Vakufske direkcije da je “nekada vakuf bio ekonomska baza aktivnosti Islamske zajednice. Vjerujemo da on to opet može biti (...) vakuf može i treba da preuzme vodeću ulogu u pogledu finansiranja najvažnijih projekata IZ u BiH (...) da bi spomenuta uloga bila djelotvorna potrebno je da svaki pojedinac stekne svijest o važnosti vakufa, kako bismo njihovo trajno dobro iskoristili u povećanju općeg blagostanja”.³⁷ Fikret Karčić ističe jasnu razliku između vakufskih objekata namijenjenih vjerskim svrhama i vakufskih objekata namijenjenih opštekorisnim ciljevima. Tražeći rješenje za uvakufljenja u savremenom evropskom kontekstu, prof. Karčić se referira na Zakon o fondacijama koje služe javnoj svrsi.

*“Na osnovu postojeće pravne regulative u zemljama Evropske unije kroz fondacije za opštekorisne svrhe, moguće je ispuniti svrhu uvakufljenja”.*³⁸ Pišući o vakufima u različitim političkim sistemima, Enes Durmišević je iznio šokantne podatke o gubicima koje trpi vakuf a na taj način i Islamska zajednica usljed nedonošenja Zakona o denacionalizaciji. *“Zadatak IZ i svih njezinih pripadnika je da upotrijebi sva pravna i politička sredstva da joj se omogući povratak njezine imovine i slobodno uživanje njezinog vlasništva, jer je ono nepovredivo i sveto”.*³⁹ Fahira Fejzić-Čengić je u svom istraživačkom radu analizirala pisanje printanih medija u Sarajevu o vakufima i u tom kontekstu predložila neke konkretne aktivnosti u smjeru adekvatne medijske promocije i afirmacije vakufa. Među brojnim aktivnostima ističe se potreba obilježavanja postojećih i oduzetih vakufskih objekata, izbor vizualno najprihvatljivijeg amblema vakufa, postavljanje vakufskog fonda na internet mrežu i sl.⁴⁰

Zajednici muslimana potrebna je ženska energija i senzibilitet

U nastojanju da Islamsku zajednicu ovih prostora ali i sve druge muslimanske zajednice svijeta vode samo najbolji muškarci i žene Muallimov forum u 48. broju postavlja brojna pitanja ali i nudi veoma pragmatična rješenja o pozicioniranju žene u Islamskoj zajednici naših prostora. Iako ne postoje sistemska niti zakonska brana koja onemogućava ženi da bude aktivni sudionik brojnih procesa u Islamskoj zajednici ovih prostora, kulturno-historijske prilike su odasle posve drukčiju sliku. O ovoj uvijek gorućoj temi sa posebnim senzibilitetom pisali su Rešid Hafizović, Enes Karić, Fahira Fejzić-Čengić, Behija Mulaosmanović-Durmišević, Zehra Alispahić, Sehija Dedović, Đermana

³⁶ Mustafa Gobeljić, *Ustavna (normativna) pozicija imama u islamskoj zajednici*, u Novi Muallim, br. 45. str. 14

³⁷ Senaid Zaimović, *Petnaest godina rada Vakufske direkcije*, u Novi Muallim,

br. 47. str. 4-11.

³⁸ Fikret Karčić, *Mogućnost uspostavljanja vakufa u Evropskoj uniji*, u Novi Muallim, br. 47. str. 12.

³⁹ Enes Durmišević, *Vakufi u različitim*

političkim sistemima – odnos vlasti prema vakufima, posebno nakon agresije na BiH, u Novi Muallim, br. 47. str. 15.

⁴⁰ Fahira Fejzić-Čengić, *Vakufi i mediji*, u Novi Muallim, br. 47. str. 25-30

Šeta i Dževada Šuško. Među brojnim zaključcima ovoga foruma je i taj da su za stanje i poziciju žene u zajednici muslimana odgovorni isključivo muslimani, da je zajednici muslimana potrebna ženska energija i senzibilitet a da je ženi potreban džemat. Na tom putu Forum je želio potaći aktivnosti na izradi Strategije o aktivnijem učešću žene u rad i aktivnosti Islamske zajednice ovih prostora.

Osiguranja ustavnog osnova za bolju pravnu i materijalnu poziciju imama

Prateći aktivnosti Sabora Islamske zajednice o pokretanju procedure za izmjenu i dopunu Ustava Islamske zajednice te rad Ustavno-pravne komisije Sabora Islamske zajednice koja je izradila nacrt amandmana na Ustav Islamske zajednice i ponudila ga na javnu raspravu Glavni odbor je odlučio da javnu raspravu u okviru Udruženja Ilmije završi jednodnevnim okruglim stolom o temi "Ustavna pozicija imama". Diskusije su se odvijale u pravcu osiguranja ustavnog osnova za bolju pravnu i materijalnu poziciju imama u okviru ukupne organizacije Islamske zajednice. Udruženje Ilmije imalo je nepodijeljen stav da jedna trećina mandata u predstavničkim tijelima Islamske zajednice pripada ulemi, odnosno nosiocima vjerskog autoriteta unutar Islamske zajednice. S tim u vezi Forum 49. broja posvećen je ustavnoj poziciji imama i prenosi stavove spomenutog okruglog stola na kome su govorili Hilmo Neimarlija, Muhamed Salkić, Esad Karahmet a Amir Karić je prezentirao komentar Nacrta amandmana na Ustav Islamske zajednice u BiH.

Nad Muallimom ne bdije "cenzura"

U 50., jubilarnom broju *Novog Muallima Forum* uz tekst Sedada Dizdarevića "Muallim" intelektualni vakuf reisa Čauševića koji ističe da je upravo "pokretanje ovog časopisa predstavljalo prekretnicu unutar islamskog diskursa tokom XX stoljeća

te da je time za sva vremena pobodena zastava suvremenih i modernih intelektualnih strujanja u BiH"⁴¹, otvara prostor za "pogled sa strane" i kritički osvrt. Tako Mustafa Prljača uz konstataciju da "Muallimu treba svježijih sokova života", ističe da bi na stranicama *Novog Muallima* trebalo ostaviti više prostora autorima i tekstovima iz oblasti islamistike. S druge strane Fikret Pašanović uz pohvale iskazane referentnosti *Novog Muallima* ističe da "treba oslušnuti i glas onih prema kojima se on najviše tržišno orijentira, a to su prvenstveno imami i donekle vjeroučitelji". Munir Mujić u svom osvrtu piše "da je *Novi Muallim* svjesno i znački odlučio izaći iz tematskog opsega koji opisuje njegova povijesna pozadina, naziv, a naročito prošireni dio naziva (...) pohvalno je i to što se da primijetiti da nad časopisom ne bdije "cenzura" ove ili one vrste.

Forum sa novoizabranim reisu-l-ulemom Husein ef. Kavazovićem

Forum 51. broja prati izbor novog reisu-l-uleme Husein ef. Kavazovića kao događaj od prvorazrednog značaja za Islamsku zajednicu u Bosne i Hercegovine. Redakcija *Novog Muallima* je u uz prezentiranje dijela Programa rada novoizabranog reisu-l-uleme odlučila kao temu za *Forum* postaviti pitanja koja se tiču prioriteta u budućem radu i djelovanju Islamske zajednice. Na taj način *Novi Muallim* je kroz *Forum* odlučio dati svoj doprinos daljem profiliranju programskih opredjeljenja i ciljeva Islamske zajednice koja su prihvaćena i legitimirana izborom Husein ef. Kavazovića za reisu-l-ulemu posebno u oblasti odgoja, obrazovanja, odgojno-obrazovnih institucija, obrazovnih strategija, planova i programa. Pitanja su postavljali Enes Ljevaković, Mustafa Sušić, Zijad Ljevaković, Dževad Hodžić, Mustafa Hasani i Dževad Pleh, a odnosila su se na novi Ustav Islamske zajednice, normativnu regulativu na svim nivoima IZ, kadrovsku politiku, analizu duhovnog

stanja Zajednice, uređenje odnosa sa državom, političkim subjektima i medijima, odnos suverenih država u susjedstvu i Islamske zajednice, planiranje kao imperativ, međusobno dogovaranje, pravednost i slobodu iznošenja vlastitih stavova, moralni i profesionalni kodeks imama i sl.

Imperativu izrade jedinstvenog kalendara za sve muslimane svijeta

U 52. broju *Forum* otvara jedno hronično kako lokalno tako i globalno i gotovo tragikomično pitanje – pitanje takvima odnosno određivanja značajnih vjerskih datuma, posebice početka i kraja mjeseca ramazana, bajrama i dana Arefata te nedoumicama i pometnji koja se svake godine javlja kako u BiH tako i u drugim dijelovima muslimanskog svijeta. O različitim aspektima muslimanskog lunarnog računanja vremena ali i imperativu izrade jedinstvenog kalendara za sve muslimane svijeta pisali su Mustafa Sušić, Enes Ljevaković, i Enes Karić. Kao prilog ovoj debati u Forumu je donijet tekst Fehima Spahe pod naslovom *Ka rješenju našeg kalendarskog pitanja* koji je objavljen u *Novom Beharu* 1934. godine.

U 53. broju *Novog Muallima* formalno nema rubrike Forum. U nastojanju da rasvijetli pitanje odgoja sa što više relevantnih aspekata, Redakcija i urednik Meho Šljivo su ovaj broj *Novog Muallima* u cijelosti posvetili temi odgoja. O tome ko odgaja čovjeka i ko je uopće kompetentan da ga odgaja i kako bi trebalo odgajati čovjeka u vremenu neprestane borbe za egzistenciju i mnogobrojnih društvenih utjecaja i izazova, da li odgajati čovjeka tradicionalnim metodama te o mnogim drugim dilemama pisali su Mehmedalija Hadžić, Muamer Neimarlija, Safija Malkić, Haris Cerić, Edina Kos-Burić, Rasim Tobudić, Mirzeta Jahić, Almedina Čelebić, Hatidža Burnić i Senad Bećirević.

⁴¹ Sedad Dizdarević, "Muallim" intelektualni vakuf reisa Čauševića, u *Novi Muallim*, br. 50. str. 4.

Pitanje popisa – pitanje identiteta

Popis stanovništva iz 2013. godine bio je tema Foruma u 54. broju *Novog Muallima*. Redakcija sa urednicom Senadom Tahirović željela je dati svoj doprinos sveobuhvatnoj obradi teme Popisa i njezinom što boljem prezentiranju bh. javnosti. Ovakvom stavu prethodila je i Rezolucija Udruženja Ilmije donijeta na godišnjoj skupštini u kojoj je sadržan i stav da se ovo Udruženje koje okuplja dvije hiljade imama, muallima, vjeroučitelja, muderrisa i profesora protivi upotrebi religijskog termina musliman u nacionalnom, etničkom značenju i zloupotrebi u političke svrhe. O važnosti popisa kao pitanju identiteta, prije svega etničkog identiteta i jezika te pitanje religije i religijske pripadnosti te o povijesnom, političkom i državotvornom i strateškom značaju ovoga popisa i njegovog značaja za Bosnu i Hercegovinu, Bošnjake ali i za Islamsku zajednicu svoje stavove iznijeli su Hilmo Neimarlija i Mustafa Spahić. Istraživački tekst o Bošnjacima i razumijevanju pojmova nacionalni, narodni, etnički i religijski u popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini 2013. godine potpisali su Adis Sultanović, Abdusamed Genjga, Beisa Avdić, Emir Hrustanović i Ismail Husić. Govoreći o važnosti rezultata popisa za Islamsku zajednicu Elvedin Subašić je istakao *“da se Islamska zajednica ne bi trebala svoje resurse trošiti na dnevno-političke rasprave o popisu, već se pripremiti za strateško planiranje nakon objave rezultata popisa, a koje će podrazumijevati, ako se ukaže potreba, novitet i ključne preinake modaliteta njenog rada.”*⁴¹ Kao poseban prilog temi popisa Munib Maglajlić je napisao zanimljiv tekst *Bošnjaci i Bosna malo ogledanje na temu: ime, jezik i pismo, domovina, država*. Uz

temu Popisa Forum donosi u zanimljiv analitički tekst Muhameda Jusića na temu *Islam i konstrukcija nacionalnog identiteta među muslimanskim nacijama* ističući da islam u pojedinim dijelovima muslimanskog svijeta nije igrao ključnu ulogu u definisanju nacionalnog identiteta i pripadnosti što nije slučaj sa muslimanima na periferiji muslimanskoga svijeta gdje su islam i vjerska pripadnost imali ključnu ulogu u definisanju i konstrukciji nacionalnog identiteta.⁴²

“Klasični” transformirati u “novi” mekteb

Imajući uvidu važnost mektepske nastave Forum 55. broja iznova aktualizira ovu važnu temu. Izazovi vremena u kojem živimo i pred mektepsku nastavu postavljaju nove izazove i traže nova rješenja. Iznoseći stavove tadašnje Vjersko-prosvjetne službe Rijaseta Islamske zajednice u BiH, Ibrahim Begović je istakao da se *“Vjersko-prosvjetna služba odvažila da poduzme korake za promjene koje bi dosadašnji “klasični” transformirale u “novi” mekteb, ustanovu koja bi, osim djece, zadovoljavala specifične islamske edukativne potrebe i ostalih uzrasnih i starosnih kategorija džemata.”*⁴³ U ovom Forumu svoje dileme i moguća rješenja u realizaciji mektepske nastave iznijeli su i Mensud Đulović, Adis Sultanović, Elvir Duranović i Reuf Ibreljić. O modelu za procjenu kvaliteta udžbenika mektepske nastave pisala je Amina Isanović-Hadžiomerović, a Senada Tahirović o vjerskoj pouci u BiH od 1945. do 1990. godine.

Institucionalna briga za očuvanje porodice

Imajući uvidu brigu Islamske zajednice za islamski odgoj i obrazovanje svojih pripadnika te očuvanje

vrijednosti braka i porodičnog života što je u samom vrhu njezinog misijsko djelovanja o čemu izravno svjedoči i Ustav Islamske zajednice kao i važnost zdrave porodice za cjelokupno društvo, *Forum* 56. broja otvara debatu o odgovornosti, obavezama i pravima Islamske zajednice prema svojim članovima u pravcu planskih aktivnosti u cilju očuvanja i poboljšanja porodičnih vrijednosti. *“Institucionalna briga za očuvanje porodice, te edukacija mladih ljudi za odgovorno roditeljstvo trebala bi biti sastavni dio strategije vjersko-prosvjetnog rada Islamske zajednice u BiH u radu sa mladima.”*⁴⁴ Selvira Draganović u svom tekstu piše o potrebi osnivanja porodičnih savjetovašta pri Islamskoj zajednici. U sličnom tonu je i tekst Azre Ibrahimović koja govoreći o brizi za porodicu i potrebi aktivnijeg uključivanja vjerske zajednice, predstavlja koncept kojim odgovara na pitanje na koji način se Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini može aktivnije uključiti u proces poboljšanja mentalnog zdravlja i rješavanja bračnih i porodičnih problema muslimana i muslimanki u BiH.⁴⁵ Autorica zagovara ideju osnivanja Centra za islamsko savjetovanje pri Islamskoj zajednici Bosne i Hercegovine. Vehid Arnaut iz perspektive imama predstavlja izazove imamskog poziva kao porodičnog savjetnika i nudi neke smjernice u kontekstu buduće, konkretnije i sveobuhvatnije institucionalizirane brige za porodicu. Uz ove ideje i stavove Amel Alić piše o samoreferencijalnosti obiteljskog sistema, a Dženan Skelić o posljedicama konzumacije animiranog nasilja.

Dešavanja naroda i akademska javnost Bosne i Hercegovine

Dešavanja narod i narodno nezadovoljstvo od egipatskih trgova, preko Ukrajine do masovnih protesta

⁴¹ Elvedin Subašić, *Islamska zajednica i popis stanovništva u BiH 2013*, u Novi Muallim, br. 54. str. 31.

⁴² Muhamed Jusić, *Islam i konstrukcija nacionalnog identiteta među muslimanskim*

nacijama, u Novi Muallim, br. 54. str. 39.

⁴³ Ibrahim Begović, *Stanje i perspektive mekteba u odgojno-obrazovnom sistemu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, u Novi Muallim, br. 55. str. 4.

⁴⁴ Almedina Čelebić, *Porodica na raspuću*, u Novi Muallim, br. 56. str. 4.

⁴⁵ Azra Ibrahimović, *Porodična savjetovašta – Islamska zajednica može ponuditi nešto novo*, u Novi Muallim, br. 56. str. 18.

građana Bosne i Hercegovine, geneza tog nezadovoljstva i mogući odgovori tema su Foruma u 57. broju *Novog Muallima*. Tekstovi koje potpisuju I. Jegrić, Muhamed Jusić, Jasmin Halebić i Mustafa Spahić rezultat su kolokvija koji je o ovoj temi organizirala redakcija *Novog Muallima* na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu kao pokušaj islamske i akademske zajednice da se kompetentno i odgovorno pozabavi ovom kompleksnom i važnom problematikom. Uz spomenute, *Forum* donosi i tekstove Muddathir Abdal-Rahima: *Korijeni revolucije u Kur'anu* i Olivera Roya: *Između religije i ideologije: Kako se islamisti (ne) mijenjaju kada dođu na vlast*.

Kakva je socijalno-etička poruka uleme i Islamske zajednice?

Aktualna i teška socijalna situacija u BiH i islamskom svijetu uopće, kriza u globalnim, ekonomskim i političkim procesima, sve veći broj siromašnih i socijalno ugroženih, stanja radnika i ugrožavanje radničkih prava kao i činjenica da je islamska etika u najvećoj mjeri socijalna etika te da je osjećanje za socijalnu pravdu, briga za slabe, siromašne, bolesne, obespravljene, potlačene, solidarnost među ljudima, dobročinstvo u najširem značenju riječi i istinski sadržaj bogobožnosti, odredili su temu *Forum* u 58 broju. Tekstove o socijalnoj pravdi Kur'ana, o socijalnoj pravdi iz perspektive vjerovjesničkog s.a.v.s. Sunneta, o Poslanikovoju etici islama u kontekstu savremenih ekonomskih trendova, o islamskoj perspektivi na radnička prava, o socijalnim institucijama u Bosni i Hercegovini koje brinu o socijalnim kategorijama te o Islamskoj zajednici u BiH kao korektivno-savjetodavnom i aktivnom učesniku u socijalnim programima, potpisuju Enes Karić, Kenan Musić, Velid Efendić, Emina Abrahamsson, Nusreta Salić i Dženan Kaljanac. Forum posvećen pitanju socijalne pravde između ostalog pokušava dati odgovor pred kakvim se sve izazovima u ovom kontekstu nalazi naša ulema i naša Islamska zajednica,

kakva je naša današnja i ovdašnja socijalno-etička poruka odnosno u čemu se sastoji socijalno-etička misija Islamske zajednice u našim socijalnim, ekonomskim, ustavno-pravnim i najširim društvenim prilikama.

Kakvom znanju poučavamo na našim obrazovnim institucijama?

Predstavljajući *Strategije razvoja obrazovnih i naučnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini 2014–2024*, bio je izravni povod da i *Forum* 59. broja da svoj osvrt na jednu od brojnih tema posvećenih odgoju i obrazovanju u okvirima Islamske zajednice. Uz sažetke studija koje čine ovu strategiju na različitim nivoima, a koje potpisuju Nusreta Kepeš, Anela Hasanagić, Arzija Mahmutović, Šefko Sulejmanović, Enver Tursunović (predškolski nivo), Muamer Tinjak (školski centri Islamske zajednice), Dženan Handžić (medrese), Nusret Isanović (visoko obrazovanje) forum donosi *Osvrt na predloženu strategiju razvoja visokoškolskih i naučnih ustanova* koje potpisuju Adnan Silajdžić i Samir Beglerović. Osvrt na obrazovne strategije različitih nivoa koji čitamo na stranicama Foruma trebao bi dati odgovor kakvo obrazovanje kreiramo i samim tim kako želimo živjeti u budućnosti ali i kakvom znanju podučavamo na našim obrazovnim institucijama, kakve su kadrovske potrebe Islamske zajednice na svim nivoima i šta očekuje zajednica muslimana od ljudi koje svoje obrazovanje stiču na ustanovama u okvirima Islamske zajednice. O tome koliko je Forum otvoren govore potpuno oprečni stavovi u vezi sa Strategijom i njezinom realizacijom koje su iznijeli profesori Adnan Silajdžić i Samir Beglerović.

Kriza koncepta poučavanja arapskom jeziku u BiH

Imajući uvidu dugu tradiciju izučavanja arapskog jezika na prostoru Bosne i Hercegovine a posebno u okvirima odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice Forum 60. broja postavlja pitanje "krize"

koncepta poučavanja arapskom jeziku koja je rezultat nezadovoljstva, sa jedne strane pozicijom arapskog jezika a sa druge strane rezultatima koji se postižu u nastavnom procesu i na svim nivoima obrazovnih ustanova u okviru Islamske zajednice. Globalna kriza arapskog jezika koja je rezultat općih kretanja i odnosa u svijetu i naši lokalni problemi poziv su na ozbiljno preispitivanje postojećih konceptata koji bi u konačnici dali vidljiv i mjerljiv uspjeh i kompetencije učenika. U Forumu posvećenom arapskom jeziku pisali su Mustafa Jahić, Omer Nakičević, Esad Duraković, Zehra Alispahić, Mejra Softić, Munir Mujić i Dragana Kujović.

Rasizam u novom ruhu i islamofobija!

Forum 61. broja je pokušaj odgovora na rastuće anti-islamsko raspoloženje, pitanje sigurnosti, integrativne politike, građanskih prava, uzroka radikalizacije i strahova različitih vrsta. Direktna povod za ovu debatu bile su demonstracije na ulicama Njemačke pod imenom Patriotski Evropljani protiv islamizacije Zapada (PEGIDA). Ovim demonstracijama prethodili su drugi nemili događaji poput napada na uredništvo časopisa *Charlie Hebdo*. Autori tekstova Naime Cakir, Raida Chbibbi, Armina Omerika, Sehija Dedović, Elmina Mušinović i Ishak Alešević pokušavali su dati odgovor da li je u pozadini protesta rasizam u novom ruhu i islamofobija, kako su muslimani Njemačke reagirali na demonstracije i kako su muslimanske organizacije reagirale na događaje koji su im prethodili te konačno kako bi muslimani trebali odgovoriti na rastuće anti-islamsko raspoloženje.

U 62., 63., 64., i 65., broju *Novog Muallima* nema Foruma.

U 66. broju Forum se iznova vraća i aktualizira temu mekteba i mektepske nastave. U nastojanju da se ide u susret novim izazovima vremena u kojem živimo odgovorni ljudi u Islamskoj zajednici potakli su temu redefiniranja odgoja i obrazovanja na islamskim osnovama te razumijevanje uloga

ključnih aktera u ovom procesu (porodica, odgojno-obrazovne ustanove, katedrovi) dakle, redefiniiranje uloga i metoda. Taj proces je prepoznat u Islamskoj zajednici. Forum prezentira nekoliko tekstova koji su bili u fokusu savjetovanja o mektepskoj nastavi pod nazivom Mekteb – središte islamskog poučavanja, odgoja i upućivanja, u organizaciji Uprave za vjerske poslove Rijasetu IZ u BiH. Tekstove u Forumu koji na više mjesta akcentira da je mektepska nastava nezamjenjiva u savremenom dobu potpisuju Vahid Fazlović, Aljo Cikotić, Nezir Halilović, Enes Svarka i Omer Nakičević. Forum donosi i prilog za reviziju postojećeg plana i programa mektepske nastave i izmjene u udžbenicima za mektepsku nastavu.

Bosanski jezik na putu konstrukcije nacionalnog identiteta

Imajući uvidu važnost i značaj jezika u određivanju nacionalnog identiteta svakog pojedinca i zajednice,

Forum 67. broja daje svoj doprinos raspravi o nazivu i standardizaciji bosanskog jezika. Senahid Halilović kritički se osvrće na odnos Bošnjaka prema standardnom bosanskom jeziku. Mirsad Kunić, Nehrudin Rebihić i Sead Šemsović kroz svoje tekstove o bošnjačkoj književnosti na poseban način snaže proces konstrukcije nacionalnog identiteta Bošnjaka.

Tradicija međureligijske saradnje i dijaloga u Bosni i Hercegovini

Oslanjajući se na dugu i plodnosnu tradiciju multikulturalnog i multikonfesionalnog života na prostorima Bosne i Hercegovine Forum 68. broja želi dodatno potaknuti promicanje i nužnost međureligijske saradnje i dijaloga zasnovanih na principima vjerskih učenja zarad zdrave, plodnosne i prosperitetne budućnosti dolazećih generacija. Kroz tekstove koje

potpisuju Nezir Halilović, Mato Zovkić i Eli Tauber jasno je da religijske zajednice, vjerski autoriteti i vjeroučitelju jesu i mogu biti promicatelji poštivanja ljudskosti drugoga koja ne ugrožava vlastiti vjerski identitet.

Umjesto zaključka

Nakon detaljnog uvida u osmogođišnji sadržaj *Muallimovog foruma* i sve ono što je na njegovim stranicama problematizirano, debatirano, predloženo i sugerirano kao moguće rješenje, možemo kazati da je *Muallimov forum* dinamizirao i ohrabrio brojne procese u okviru Islamske zajednice ovih prostora, a nositeljima i izvršiteljima procesa bio siguran zamahac i oslonac da rade već dobrohno propitane stvari. Teme *Muallimovog foruma* nisu i ne mogu biti potrošene. Našoj Zajednici treba stalni i neovisni zamahac na putu njezinog misijskog djelovanja i suočavanja sa brojnim izazovima. Forum to treba i dalje biti.

الموجز

منتدى المعلم ساحة حوارية حول المسائل الاستراتيجية في المشيخة الإسلامية

زهرة عليسباھيتش

يقدم المقال نظرة تفصيلية في باب منتدى المعلم الذي استمر نشره في مجلة المعلم مدة ثماني سنوات بين عامي 2008-2016، وعالج ثلاثين موضوعاً مهماً للغاية تتعلق بالتنفيذ الاستراتيجي لعمل المشيخة الإسلامية في هذه البلاد وللبوشناق عموماً. وقد كتب في هذا المنتدى أساتذة جامعيون ومفتون وكبار الأئمة وأئمة ومدروسو التربية الدينية وخبراء بارزون في التطبيق العملي. إن أي تحليل جاد للعمليات والظواهر داخل المشيخة الإسلامية في هذه البلاد سيظهر أن "منتدى المعلم" والطريقة التي كان يعالج بها المواضيع، قد فتحت عمليات جادة للغاية داخل المشيخة الإسلامية فيها، وحدد أولوياتها وفقاً لرسالتها الأساسية، وشجع على الانخراط في تلك العمليات. ونحن نشهد بالفعل نتائج بعض تلك العمليات، وخاصة في مجال تنظيم عمل المشيخة.

الكلمات الرئيسية: المشيخة الإسلامية، سياسة الكوادر، الأئمة، مدرسو التربية الدينية، الكتاتيب، المدارس الإسلامية، دستور المشيخة الإسلامية، اللغة البوسنية، الحوار بين الأديان.

Summary

MUALLIM'S FORUM – AN ARENA OF DIALOGUES REGARDING STRATEGIC ISSUES OF THE ISLAMIC COMMUNITY

Zehra Alispahić

This article presents a detailed insight into eight yearly column of the magazine titled *Muallim's forum* which was published in continuously in the period 2008-2016. This column addressed thirty issues of great significance for the strategic development of the Islamic Community of this region but also of Bosniak community in general. Contributors to this column were renowned university professors, muftis, main imams, imams, religious studies' teachers and prominent experts in field of practice. Any serious analysis of processes in the Islamic Community of these areas will show that *Muallim's forum* and the way it treated some issues and initiated some very significant processes in the Islamic Community of the region, determined its priorities in accordance to its basic mission and encouraged the movement towards a realisation of these processes. Results of some of these processes we are already witnessing especially within the organisational segment of the functioning of the Community.

Key words: Islamic Community, employees' policy, Islamic Community, imams, religious studies teachers, maktabas, madrasas, Constitution of the IC, Bosnian language, interreligious dialogue